

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש פרשת וירא

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,
נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

פרשת וירא

בראשית פרק-יח

[א] **וירא אליו ה'.** יש לדעת למה שינה הכתוב להקדים הרואה קודם הנראה שהתחיל לדבר בו שהיה לו לומר וירא ה' אליו וכמו כן מצינו שדבר בכל המקומות הקודמות (י"ב ז') וירא ה' אל אברם וגו' לזרעך וגו', וירא ה' אל וגו' אני אל שדי (יז א):

עוד צריך לדעת מה נאמר לאברהם בנבואה זו. ורז"ל אמרו (ב"מ פ"ו:) כי בא לבקרו מכאב מילתו, אלא שלא הוזכר רמז לדבר זה בכתוב:

ונראה כי כוונת הכתוב הוא שבא להודיע שהשרה ה' שכינתו עליו ונעשה מרכבה לשכינה, ותמצא שאמרו ז"ל (ב"ר פמ"ז) שהאבות מרכבה לשכינה. והוא אומר **וירא אליו ה'** שגילה ה' שכינתו אליו, ולזה הקדים תיבת אליו להזכרת ה' לומר שנתגלית עליו השכינה מה שלא נשמע באומרו וירא ה' אליו כי ה' יפסיק בין הגילוי למתגלה בו והבן. ולזה תמצא שלא נאמר עוד וירא בכל הנבואות הנאמרות לאברהם אחרי זאת אלא ויאמר ה' כי מצוי הוא לפניו עטרה לראשו:

עוד ירצה לומר כי אחר שמל אברהם אז נגלה בבשרו יו"ד רשימו קדישא (תנחומא צו), והוא אומר **וירא אליו ה'**, והוא מאמר הזוהר (ח"א צה) וז"ל וכל מאן דשריא ביה רשימא קדישא שריא ביה שכינתא:

עוד ירצה כי באמצעות המילה נראה ה' אליו בשלמות כללות אור עליון, כי יש בבחינת הראיה ברוך הוא הדרגות זו למעלה מזו ומה שהשיג אחר המילה היא נבואה שלימה, וזה הודיענו הכתוב באומרו **וירא אליו ה'** ולא אמר וירא ה' אליו שנתכוון לומר כי מה שהגיע מהראיה אליו היא כל בחינת הוי"ה שם הנכבד ולזה הקדים אליו ואחר כך הזכיר המושג מה שלא היה נשמע אם היה מקדים להזכיר השם קודם שיזכיר תיבת אליו ודו"ק:

עוד ירצה לומר **וירא אליו פי'** לצורכו של אברהם בא האלהים, וכאן רמז מה שאמרו ז"ל לבקרו. וז"ל רבותינו במסכת מציעא (פז:) אמר רבי חמא בר חנינא יום ג' למילתו היה ובא ה' ושאל בו עכ"ל. וצריך לדעת טעמו מי הגיד לו כי יום ג' היה, ואם ממה שאמר הכתוב (וישלח לד כה) ביום השלישי בהיותם וגו' והלא מדברי רבותינו במס' שבת דף קל"ד משמע בפירוש כי יום א' וב' הוא מסוכן יותר מיום ג'. והגם שחילק שם בין גדול לקטן שהגדול לא סליק בשרא הייא, זה דוקא לענין יום הג' אבל יום א' וב' לכל הוא מסוכן ביותר מיום הג':

ואל יקשה לך מבני יעקב שלא באו על החללים ביום א' וב', כי שם לא נתנו לב לזמן המסוכן בו יותר אלא לזמן שהם חלושים יותר שלא יעמדו כנגדן ובערך זה יום ג' הם יותר חלושים בו מיום א' וב' אבל בענין הביקור כיון שיום א' וב' הם בחוזק הסכנה יותר מיום ג' ולפחות שיום אליו מי יאמר כי לא בא הקב"ה בימים הראשונים. וראיתי בגירסת הטור (יו"ד של"ה) שלא כתב יום ג' אלא מלמד שבא הקב"ה לבקר את החולה, אלא בתלמוד שלפנינו גרסי' יום ג' וכו':

והנה לפי מה שכתב הר"ן כי יום א' הוא המסוכן ויום ג' אבל יום ב' העלה שאין מחללין עליו השבת יש טעם בדבר כיון דיום ב' אין בו מיחוש סכנה דן בו ה' משפט ג' שעות ראשונות שביום שאין מבקרין בהם ויום א' גם כן לא בקרו מטעם מה שאמרו בנדרים דף מ' וז"ל רבא יומא קמא דחליש אמר להו לא תגלו לאינש כי היכי דלא ליתרע מזליה ופירש"י כי היכי דלא לישתעי מילי עילויה ע"כ. והוא הטעם שלא אמר רב חמא שבקרו ה' ביום א' כדי שלא ישתעו וכו', ומה גם בבוא מלך גדול אוושא מלתא בפרסום כל העולמות. והגם שאמרו בירושלמי דפאה (פ"ג) כי הקרובים נכנסים מיד לבקרו ופסקו מהרי"ק סי' של"ה יעוין שם דבריו והטעם הוא כי הקרובים לא אוושא מלתא וכן כתבו האחרונים אין להקשות כי ה' אלהינו קרוב לנו מאוד, שעל כל פנים ישנו בפרסום ואוושא מלתא אלא לסברת האומר שאין הפרש בו בין יום א' ויום ב' וכולן מסוכנים מיום ג' צריך לדעת למה אמר יום ג', ואולי כי הסוברים כן גורסים כגירסת הטור:

ב **וישא עיניו וגו'.** צריך לנו לדעת למה הוצרך לומר **והנה** גם למה הוצרך לומר **נצבים** מן הסתם נצבים היו, ומה יצא לנו מהודעה זו, עוד אומרו **עליו** אין לה משמעות, ואם לומר שסמוכים אליו, יכחיש זה אומרו וירץ לקראתם. עוד קשה אומרו פעם ב' וירא ולא הספיק בראשונה. עוד לאיזה ענין השתחוה לאורחים אברהם קודם יודעו מהם כי מלאכים היו ולמה לא חש לערביים וכו'.

אכן כוונת הכתוב הוא לפי מה שנתגלה בסוף הענין כי מלאכים היו ובאו בדמות אנשים להתאכסן אצל אברהם לסיבות ידועות לזה אמר **וירא והנה** וגו' פירוש מה שהוא נראה הוא אנשים ואינם כן, ואם היה אומר וירא שלשה אנשים יהיה דובר שקרים ח"ו, ואומרו **נצבים** לומר כי אברהם להכרתו במשרתי עליון הכיר בהם שהיו ממונים על דבר פי' הכיר בהם שהיו שלוחים אל אברהם לצורכו כמו שכן היה א' לרפאותו וא' לבשר כעת חיה וגו', וא' הגם שהיה הולך להפוך את סדום אף על פי כן לחיבת אברהם היה עומד מעוכב מלכת עד אשר דבר ה' אליו והיה מה שהיה ואז פנה והלך לו הרי כי כל העמדתו היתה עליו:

עוד ירמוז על זה הדרך **אנשים נצבים** פי' עומדים בדמות אנשים, **עליו** פי' על סיבתו לצורך הכנסת אורחים, והכיר בהם כי (הם) מלאכי אלהים הם כי צורת המלאך לא תתעלם. וצא ולמד מאשת מנוח (שופטים יג) ומכל שכן אברהם שמכירם היה לשעבר. ואומרו **וירא** היה נראה לומר שראיה זו שנית היא הכרתם היותם מלאכים אלא שאין **צורך** לזה וכבר רמז הכתוב שהכירם אלא שמודיע הכתוב שבראיה שראה אותם נתרפא ממכאובו ועמד ורץ לקראתם, כי המלאך יראה מרחוק ואין הבדל לבחינת הרוחניות למנוע הרפואה ותכף ומיד עשה שליחותו רפאל וירפאהו, ולצד הרגשה זו וישתחו ארצה למשרתי עליון:

ג **ויאמר אדני אם נא וגו'.** צריך לדעת למה לא ריצה לשלשתם יחד. ורז"ל אמרו (ב"ר פמ"ח) לגדול, והוא דרך דרש, כי במה יודע כי מזמין הוא את כולן:

אכן טעם אברהם הוא להיות שהרגיש שהב' היו מכוונים פניהם להכנס אצלו כי אליו באו אחד לרפאותו וא' לבשרו ושלוחים הם אליו אשר לא כן השלישי והוא גבריאל שבא להפוך סדום לא היה לו שייכות אצל אברהם, לזה חילה פניו שלא יעבור מעליו ושיכנם אצלו עם הב' ונתרצה לדבריו:

ד **יקח נא מעט וגו'.** אולי שלא רצה לשנות כמנהג הלקוח באורחים שהיו מקדימין לרחוץ רגליהם לחששת עבודה זרה כאומרם ז"ל (ב"ר פ"ו) ואומרו **מעט** זה מנהגו לומר לאורחים להראות כי אין טורח הרבה עליהם שלא לביישם:

עוד ירמוז ענין הנוגע למלאכים שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה יש בה בחינת הפשט ובחינת הפנימיות והנה המלאכים שבאו בדמות אנשים הוא גוף שברא להם ה' רוחני מהגלדת האוירים (זהר ח"א נ"ח) ובערך עצמות המלאך יחשב גוף וייתחס אליו בחינת רגל כידוע הטעם ליודעי חן, ורמז להם שיקחו מעט מים מפשטי התורה ויטהרו בו רגליהם שהוא בחינת גוף הניכר עליהם. **וישענו תחת העץ**, שהיא התורה שנקראת עץ חיים, ולזה אמר העץ בה"א הידיעה. גם אמר להם שיקחו פת לחם היא בחינת פנימיות התורה ויסעדו בו פנימיותם והוא אומרו לבכם. ודקדק לומר **פת לחם** פת שיש בבחינתו לחם שהם ג' היות שהם בחינת חיות העולמות:

ה **כי על כן וגו'.** פי' כדי שלא יאמרו איך מזמינם לאכול אחר שהכיר בהם היותם משרתי עליון. כי הגם שפירשנו שיכוין בדבריו אל הרוחניות עם כל זה הפשט אינו נעקר, וגם במאכל יש סודות מופלאים כאמור (משלי יג) צדיק אוכל לשובע נפשו לפנימיות הרוחניות. לזה אמר להם **כי** וגו' פי' כי טעם לדברי **על כן עברתם** פי' כן בסדר זה בדמות אנשים שישנם במזון הגשמי גם כן **ויאמרו** כן פי' כן הוא כדבריו שעל כן עברו עליו בדמות אנשים והסכימו אליו לעשות כאשר דבר. עוד רמז לו שיעשה כדרך האמור בדבריו להטעים רוחניות הנאות להם כרמוז בדבריו כמו שפירשתי:

טו ויאמרו אליו איה וגו'. פי' להיות שבשורה שבא עליה המבשר היה לבשר שרה ורצו לגלות לאברהם שלבשר לשרה באו ולא לו, לזה אמרו לו **איה שרה** פי' שאליה באנו לבשר, והשיב אברהם הנה היא באוהל לשמוע כל אשר תאמרו לה:

זז ויאמר שוב וגו'. דבר בלשון יחיד, כי אחד הוא המבשר כי השנים כל אחד בא למלאכתו. וצריך לתת לב למה בשאלה על שרה שאלו שנים, ואולי כי להיות שגם נתכוונו לשאול בשלומה על ידי בעלה לזה שאלו שלשתם משום הלכות דרך ארץ:

שוב אשוב וגו'. טעם כפל **שוב אשוב**, גם אומרו תיבת **והנה**. יכוין לומר על דרך אומרם ז"ל כשנולד יצחק לא היה ראוי להוליד כי בא מסטרא דנוקבא ובמעשה העקידה זכה לנפש הראוי להוליד, והוא שרמז במאמר המלאך **שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה** פי' מסטרא דנוקבא ודייק לומר והנה פי' המזדמן קודם הוא גדר זה, ואמר **אשוב** פירוש פעם ב' ישוב אליו פי' לבחינת אברהם שהוא עלמא דדכורא, וזה היה בעקידה דכתיב (כ"ב י"א) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וגו'. והם ב' פקידות פקידה א' שיהיה בעולם יצחק, ב' שתהיה לו נפש היולדת, וטעם שעשה ה' ככה לסיבת אומרו (י"ז י"ט) לו ישמעאל וכמו שכתבתי שם ויש סודות. עוד ירצה באומרו **ולשרה בן** לפי פשוטו על דרך אומרם ז"ל (ויק"ר פי"ד) לעולם זכרים תלויים בנקבות ונקבות בזכרים דכתיב (דה"א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד, (לקמן כב כד), ופלגשו ושמה וגו' ותלד וגו' (ויקרא יב) אשה כי תזריע וילדה זכר ע"כ גם אנו מוסיפין למנות בן לשרה וגו':

ושרה שומעת מודיע הכתוב כי הבשורה לשרה בשרו כמאמר ה' בשליחות, והוא אומרו **ושרה שומעת** וגו' והוא המבשר אחריו. וראיתי במדרש כי אף על פי כן נתיסר המלאך על אשר לא דבר הבשורה מפיו אליה ודבר לאברהם, והמלאכים יענשו על השוגג ועל שנוי כל שהוא:

זח ויאמר ה' אל אברהם וגו'. צריך לדעת אומרו תיבת **זה**, עוד למה אמר תיבת **לאמר**. גם כל הכתוב מיותר שלא היה לו לומר אלא למה צחקה:

אכן הכוונה היא להיות שמצינו בפרשה הקודמת כי אברהם גם כן צחק כשאמר לו ה' בשורת הזרע דכתיב (פ' י"ז) ויפול אברהם וגו' ויצחק ולא ראינו שהקפיד ה' על שצחק אברהם, ויאמר האומר מה נשתנית צחיקת שרה מצחיקת אברהם. ומצינו לאונקלוס שנתכוון לתרץ זה במה שתרגם צחיקת אברהם וחדו צחיקת שרה וחייכת אבל על מי סמך הקב"ה להבין ב' פירושים משונים בתיבה אחת:

אכן הנכון הוא כי הקב"ה דקדק בדבריו טעם הקפדתו על שרה ולא על אברהם, ותמצא כי אברהם בעת הבשורה צחק מה שאין כן שרה לא צחקה בעת שנתבשרה אלא בעת שראתה עדנה כאומרו ותצחק שרה וגו' אחרי בלותי היתה לי עדנה הרי זה מגיד כי לא נתאמת אצלה הבטחת הלידה עד שראתה השינוי ועל זה הקפיד ה', והוא אומרו **למה זה צחקה** פי' על צחוק זה אני מקפיד ולא על צחוק שלך, והטעם כי צחוק זה כוונתה לומר האף אמנם שנתאמת אצלה אחר מעשה שתלד וזה יגיד כי לא האמינה ולא סמכה דעתה על הבטחתי אותה כי הוא דבר פלא היפלא מה' דבר וגו':

ואני זקנתי וגו'. קשה איך יוציא ה' דבר מפיו יתברך מה שלא היה. והגם שאמרו ז"ל (ב"מ פז). כי מכאן שמשנים מפני השלום, אף על פי כן לערך רוממות אמיתות יתברך כי ממנו תוצאות אמת לא ידבר ח"ו מה שלא היה, ולפי מה שפירשנו שההקפדה היתה על שלא האמינה שתלד לצד זקנתה כאומרו אחרי בלותי עד שראתה ששבה לימי עלומה ה' אמת ודבריו אמת, ודייק לומר טעם שהקפיד עליה שלא האמינה קודם שנתעדנה, והגם ששרה הוסיפה עוד לומר ואדוני זקן זה היה אחר שהצדיקה בהבטחה כי היתה לה עדנה צחקה פי' שמחה ואמרה שיר ושבח לאל עליון שאחר בלותה היתה לה עדנה שזה יגיד כי שבה לימי עלומה ללדת, והוסיפה להגדיל חסד אל באמרה ואדוני זקן ואף על פי כן ניסי אל נוסס עליה, כי פשיטא שאחר שראתה עדנה לא תפקפק בדבר ולא אמרה ואדוני זקן אלא להודות על נפלאותיו:

יד למועד אשוב וגו'. טעם שחזר לומר ההבטחה, לבל יחשוב אברהם כי לצד הקפדת ה' על שרה ישוב ה' מדברו הטוב אשר דבר אליו, לזה אמר אליו כי הבטחתי ישמור כעת חיה וגו':

[טו] ותכחש שרה וגו'. טעם אומרו לאמר. גם אמרו כי יראה להודיע צדקת שרה אמנו הצדקת שלא אמרה בפירוש לא צחקתי שלא תוציא מפיה דבר שקר אלא אמרה ענין שממנו מובן שכונתה לומר לא צחקה ולזה לא אמר ותאמר לא צחקתי, ולצד שיאמר האומר והאיך היה לה פנים שתכחש בדברי ה', לזה אמר כי יראה פי' יש לך לדעת כי העבד הנאמן הירא את רבו ושגג ועשה דבר בלתי מתוקן ויוכיחנו רבו על אשר עשה כשיגדל בלבו הפלגת המורא על אשר עבר רצון אדונו לא יעצור כח להודות על אשר עשה להפלגת המורא ויכחיש ובהכחשתו עצמה יגיד כי אמת היה הדבר אלא לצד הפלגת המורא אינו עוצר כח להעיז פניו כי כן עשה, והוא מה שהודיע הכתוב כי יראה והבן. ואמר לה אברהם לא כי צחקת פי' היותר נאות הוא שתודה כי צחקת כי בזה חפץ ה' שיתודה האדם בפיו בפידוש, וכן הוכיחו נביאנו ע"ה שדבר המרוצה הוא ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח):

[יז] וה' אמר המכסה וגו'. טעם אומרו לשון זה המכסה. להיות כי ראה אברהם מלאך הג' כי בא על דבר לעולם ולא נודע לו הדבר כמו שידע בפעולות ב' המלאכים הא' בא לרפאות ואחד לבשר שרה. ועוד בלכתם מעמו ראה כי ב' מהם שמו פניהם דרך סדום ואברהם הולך עמם לשלחם הרי זה רואה שיש להם עשות דבר ומכוסה ממנו המעשה לזה אמר ה' המכסה אני מאברהם אשר אני עושה פי' קודם עשותו. ורז"ל אמרו (תנחומא) שהי' בלב אברהם על מי המבול למה לא תלה ה' להם בזכות הצדיקים שהיו בהם, ולפי דבריהם יכוין לומר אשר אני עושה פי' אשר אני רגיל לעשות כי אין אני מאבד אומה אלא אם אין בה צדיקים:

עוד ירצה אומרו המכסה וגו' להיות שאברהם הציל הסדומיים בחרבו ובקשתו עם לוט כאמור בפרשה הקודמת נוגע הדבר אליו לדעת מה שיעשה בהם ולא יהיה הדבר מכוסה ממנו לשון כיסוי כי הוא בדעתו העם אשר הציל עודנה לבטח וה' הוא מאבדם מבלי ידיעתו, לזה אמר המכסה וגו', ולא הוצרך לפרש טעם זה כי הוא דבר ידוע:

[יח] ואברהם היו יהי' וגו'. פי' וצריך אני להודיעו מעלת הצדיקים אשר הציל יצילו עצמן ובני עירן הפך ממה שחשב וכמו שכתבנו בסמוך, והוא אומרו יהיה לגוי גדול ונברכו בו כל גויי הארץ שיגינו הם בעדם, ותיבת בו חוזרת אל גוי גדול. ואם תאמר מה יועיל הודעה זו לגויי הבא אחריו, לזה אמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' פי' ידע ה' אברהם כי ישתדל עם בניו להטיב לזה מודיעו למען יצוה את בניו ויודיע אותם מעשיו יתברך ובזה ושמרו דרך ה'. ואמרו למען הביא ה' על אברהם, כאן הודיע כי עיקר החיבוב לא לזרעו של אברהם אלא חיבת אברהם היא העיקר וכל מחשבותיו של הקב"ה הם להביא על אברהם אשר דבר להטיב אותו ואת זרעו עד עולם כי אם לא ישמרו דרך ה' לא ימצא המטיב להשלים הבטחותיו לידידו להטיב לבניו:

[כ] ויאמר ה' זעקת וגו'. טעם אומרו כי, ולא הספיק לומר זעקת סדום רבה וגו' וחטאתם כבדה. גם כפל אומרו זעקת וחטאתם ואין זעקה אלא מהחטא. גם אומרו כבדה מאד. נתכוין לומר שבזמן ההוא כל האומות גם כן מכעיסים היו במעשיהם אלא שאלו הפליאו לעשות, ולזה אמר כי רבה פי' טעם הקפדתי לא לצד כי הם לבד עלתה זעקתם לפני אלא כי רבה זעקתם מכל האומות. וכפל זעקתם וחטאתם כנגד ב' רשעיות הא' שהיו רעים לבריות וכמאמרם ז"ל (סנהדרין קט:): וכמעשה של ריבה, והב' רעים לשמים וכמו שגילו מעשיהם שרצו אחר משכב זכור עם המלאכים שבדמות אנשים והוצרך ה' להודיעו הפלגת רשעם להיותם מעשה ידיו:

עוד נתכוון ה' להפיג צינת דאגתו כי יאמר שנשתדל להציל אומה רשעה כל כך לזה אמר אליו כי רבה כי כבדה וגו' פי' מחדש היה הרשע שעליו מתחייבים ומקודם לא היו כל כך רשעים כשהצלת אותם:

[כא] ארדה נא וגו'. צריך לדעת אומרו לשון ירידה. ועוד למה יצטרך ה' לרדת והלא כל העולם כגרגיר של חרדל לפניו. ועוד אומרו הכצעקתה וגו' וכי האדון ברוך הוא יסתפק בידיעה, ורש"י ז"ל פירש כי ללמד בא שלא יפסקו בית דין למטה משפט אלא בראיה. וקשה לדבריו למה לא הספיק לזה מה שאמר הכתוב בפרשת דור הפלגה דכתיב וידד ה' וגו' ומצינו לרש"י עצמו שפירש כן שם:

אכן הכונה היא כי הודיע ה' הסדר אשר יתנהג בו עם הנבראים לצד החסד והרחמים, הנה שורת הדין נתנת כי הכל כפי המבייש והמתבייש וכשיעבור האדם על אחת מכל מצות ה' וימרה פי עליון

לצד מעלת האל הגדול יתחייב להאבד הוא וכל סביביו כי את המלך ה' צבאות הכעיס וכל שהוא מההמראה יתחייב עליה, ויחשוב האדם כי האדון ידין את עולמו במשפט זה והוא משפט צדק, ולעולם אם יבא ה' במשפט בדרך טוען ונטען להשפט עם הנבראים אפשר שלא יתחייבו, וגם דור המבול אפשר שלא היה נשפט משפט מות, לזה אמר ה' כאן בהודעת דרכיו אל אברהם **ארדה נא** פי' לא ישפוט בערך מעלתו אלא בהשוואה לנבראים כדרך אומר הנביא (ישעי' מג) נשפטה יחד בהשוואה לנבראים הפחותים ובערך זה ישפוט ויראה אם הוא בערך הצעקה שבאה אלי פי' כי הצועק ותובע משפט מה' יתבע המשפט לפי ערך גדולת הבורא, לזה אמר ה' ואם אחר שאעריך המשפט בערך שלילת מעלתי עדיין שיעור שתהיה תביעת מדת הדין לחייבם, כלה, ואם לא אדעה אם ראויים לשפוט בדרך זו או לא. ומעתה אין פי' **ארדה נא** אלא הדרגה בדין ולעולם ממקומו ישקיף לדעת ויבחין לבות בני אדם:

עוד ירצה שהגם שצעקתם באה עם כל זה רצה להבחין בהם אם בעת המשפט לא חזרו בהם ועודם מחזיקים ברשעם, ולזה שלח המלאכים בדמות אנשים בעלי צורה ותואר יפה לבחון בהם, והוא אומר **ארדה נא** פי' עתה ואראה הכצעקתה עשו עוד כלה ואם לא וגו', והם הרשעים כצעקתם עשו שרצו לעשות עוד מעשה בלתי הגון ולזה תקף ומיד החליטו המלאכים ואמרו ללוט (י"ט י"ג) משחיתים אנחנו וגו' אבל קודם לכן לא אמרו כלום הא למדת אם לא היו מבקשים לשלוח יד במלאכים אפשר שהיה ה' עושה להם אריכות זמן במדת ארך אפים. ואולי נגע ה' בדין זה מדין מורדת שאמרו בכתובות (סג). שאפילו אחר שעברו ד' שבתות בהכרזה בשעת גמד דין מודיעין אותה אולי תשוב, ולזה שלח ה' המלאכים בדמות אנשים על דעת שלא ישחיתו עד שיראו בהם כי עודם ברשעם. ולזה סמך פסוק ויפנו משם וגו' לארדה נא והבן:

כג **ויגש אברהם וגו'**. להיות שאמר ה' הכצעקתה וגו' עשו כלה משמע כשתהיה מכרעת מדת הדין כלה לכל והגם שישנם לקצת מהם צדיקים לזה אמר האף תספה וגו'. ולו יהיה שכונתך לומר שתעשה אופן למלט הטובים שבהם כמו שעשה ללוט שהוציאו החוצה עודני טוען על זה אולי יש שיעור חמישים צדיקים האף תספה הרשעים ולא תשא בעבור ה', ולא תוציא הרשעים מקרבה, והוא שדקדק לומר **אשר בקרבה** ואמרו **חלילה לך** וגו' מהמית צדיק כנגד חלוקה ראשונה שאמר האף תספה, אבל חלוקה ב' שביקש להציל צדיק ודשע אינו אלא בקשת רחמים אולי יתעשת ה' לו ולא יעמיד קו הדין עד קצה האחרון. ואמרו **והיה כצדיק וגו'** פי' כשתמית צדיק יהיה בהשוואה אצל הנבראים יחד כצדיק כרשע בהדרגה אחת ולא ישתדלו להצטדק. ומה שאמר פעם ב' חלילה:

לך כנגד חלוקה ב' אם לא יתרצה לישא למקום בעבור חמישים ויאבד כל הרשעים חלילה וגו' פי' אחר שכבר נשבע מעבור מי נח גילה דעתו כי לא יעמיד קו הדין עד קצה האחרון. ועיין בפרשת נח (ט' י"א) מה שכתבתי בפ' פסוק והקימותי ומשם תשכיל כוונת אברהם בטענתו:

כד **ויאמר ה' אם אמצא וגו'**. השיב על שאלה אחרונה ומכל שכן שלא ימית צדיק, וצא ולמד משליחות לוט הגם שלא היה צדיק אלא למען אברהם קרובו:

כה **אולי יחסרון וגו'**. פי' כי הוא צדיקו של עולם מצטרף לעשרה הצריכים לכל כרך וכרך:

כז **ויוסף עוד לדבר אליו**. טעם אומר ויוסף. גם אומר תיבת אליו. פי' הוסיף להתפלל בגדר הראשון עצמו שהאדון הוא המשלים אלא שיהיה הצירוף במנין הכרכים כי הוא ישלים כרך אחד מהם, ולזה דייק לומר **אליו** כי הגנה זו הוא בהגנתו יתברך:

כח **ויאמר אל נא יחר וגו'**. טעם שחש לחרון אף, כי רצה שיגין הוא וחש להקפדת הבורא ואמר אל יחר וגו'. ודקדק לומר **נא** פי' למה שאומר בפעם הזאת שמבקש שזכותו יגן אולי ימצאון שלשים שהאדון יגן בעד כרך אחד ואברהם בעד כרך אחד:

כט **ויאמר הנה וגו' אל אדני אולי וגו'**. בקש שיגן ה' בעד עשרים זכותו של אברהם בעד עשרה כשאלתו הקודמת, ולא אמר אל יחר כאומר בשאלו אם ימצאון שלשים שהם יותר מעשרים, מטעם שלא הוסיף דבר בתפלתו להגין בזכותו יותר ממה ששאל קודם, ולזה דקדק לומר **אל אדוני** פי' כי תפלתו היא לצד הגנת האדון ברוך הוא שיגן בעד עשרים:

לב אל נא יחר וגו' אך הפעם. כאן הגדיל גם כן שיגין זכותו בעד עשרים לזה אמד אל יתר כי מתפלל שיגן זכותו ועוד שהשוה יד עבד כיד רבו, ולזה תמצא שאמר ואדברה ולא אמר אל אדני לומר כי תפלה זו היא בעד זכותי. ואמרו תיבת אך מיעט שלא יחזור להתפלל אולי יחסד אחד מהעשרה כמו ששאל אולי יחסרון החמשים ה'. או לצד שאחד לא יעכב כמו שמצינו שאמר ה' (דברים כה) ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא (מכות כב.):

לג וילך ה' כאשר כלה וגו'. פי' סמוך לגמר דברי תשובתו לאברהם לא אשחית בעבור העשרה הלך ה' ולא נתן לו מקום להתפלל על פחות משיעור זה לצד שכבר אמר אברהם ואדברה אך הפעם ולא יוסיף דבר עוד בדבר הזה או לצד שיודע ה' כי לא תהיה הגנה בפחות מעשרה והגם שמצינו להרשב"י (זהר ח"א פ"ב.) שאמר וצדיק יסוד עולם, אפשר שזה יהיה כשיהיה צדיק מופלא, ואפשר שאם היה אברהם בקרבה של סדום היה ממלט כל העיר:

בראשית פרק-יט

א ויבואו וגו' בערב. טעם הדבר למצוא הכנה ללוט להכניסם ולזכות בהצלתו, והגם שאמרו (ב"ר פ"ג) כי בזכות אברהם ניצול, אבל צריך למצוא לו זכות כל שהוא, ואם היו באים ביום אפשר שלא היו מניחים אותו בני העיר להכניסם כל עיקר:

וירא לוט (וירץ) [ויקם] וגו'. פי' הכיר בהם כי הם מהמוכרים אצלו למשרתי עליון בהיותו בשכונת אברהם, והוא אמרו וירא, ולזה מסר נפשו עליהם עם בני העיר (וירץ) [ויקם] לקראתם. ואמרו להם ורחצו רגליכם כי כן היה מנהג אברהם עם אורחיו והלך לרגליו, ונכתב בתורה להודיענו הפרש שבין אברהם ללוט כאומרם ז"ל (שם) זה הקדים רחיצה וזה הקדים לינה קודם רחיצה כי לא היה מקפיד על כניסתם בביתו עבזזה זרה מה שאין כן אברהם וגו':

ב והשכמתם וגו'. רמז להם שצריכין להתעלם מאנשי העיר ולהשכים בבקר ללכת כי חש על כבודם שלא ידעו מהם ויהיה מה שהיה:

ג ויעש להם משתה ומצות וגו'. פי' כי הוא עשה משתה לכבודם אבל הם לא אכלו אלא מהמצות כי לוט לא קיים התורה כאברהם לזה לא רצו לאכול מזבחי משתהו כמו שאכלו מבן הבקר אשר עשה אברהם זולת מהמצות, ויודעים היו המלאכים שהוציא תרומותיו ומעשרותיו. או להיות שעדיין לא היו כהנים בעולם נעשו הם כהנים ואכלו תרומה אבל לא טבל, ולפי דברי ת"ל (שם) יום ט"ז בניסן היה והאכילם מצות ולהיות שצריכין שמירה הוצרך לאפותם בידו לשומרם והוא אמרו ומצות אפה:

ד טרם ישכבו. ולא אמר אחר אוכלם ואנשי וגו', מגיד שהיה דברים ביניהם באמצע, והוא אומרם ז"ל (שם) שהי' לוט מליץ טוב בעד סדום, וטעם שלא הפכו סדום אז תכף ומיד כבר פירשתי לעיל כי הם עדיין עודם בספק הצלה כאמרו ארדה נא ואראה וכן גם כן אמרו במדרש (שם) וז"ל היה לוט מבקש רחמים על סדום והיו מקבלים ממנו וכיון שאמרו הוציאם וגו' ונדעה וגו' אמרו לו עוד וגו'. עוד טעם שלא השחיתו סדום באותה שעה שהמתינו עד השכמת הבוקר כדי שיהיה זמן המיוחד לרחמים להציל את לוט מה שאין כן בלילה שתגבורת הדינים לא ימלט לוט. ורז"ל אמרו (שם) לפי שהיו עובדים לחמה וללבנה הלקו אותם לעיני השמש והירח ביום י"ו בניסן:

ה כי משחיתים וגו'. הגם שאין משחית אלא אחד, לצד שהיו שניהם יחד היו אומרים לשון רבים שלא יהיה נראה כי מה שלפניו אינו אלא שמש בעלמא:

או אפשר שעל גבריאל הוא אומר הוא וצבאו, או לצד שאין גבריאל יכול עשות דבר עד שיוציא רפאל את לוט הרי שגם רפאל גורם רעה לסדום ואין בדבר זה ב' שליחיות:

ו ויחזיקו האנשים. הגם שאחד מהם הוא המציל את לוט אבל האחר שבא להפוך אין לו לעשות ב' שליחיות, אפשר לומר כי להיות שהמציל שהוא רפאל הוא המציל וגבריאל אינו אלא מסייע לא מקרי זה עושה ב' שליחיות. וטעם גבריאל שסייע אין זה אלא מכשירי השחתת סדום שלא יתעכב כל עוד שהיה לוט בתוכה והיה רפאל מונעו מעשות דבר עד שיצא לוט:

יז אל תביט אחריו וגו'. הטעם לצד כי הכרת פני האדם תענה בו מה פעל לזה לא יחזיר פניו למול העיר כי שם המשחיתים ויכירו בו סימן התיעוב ואין לו זכות להנצל מהם וצא ולמד מה עלתה לאשתו:

כז הנה נא העיר הזאת. קשה ממה נפשך אם נתחייבה העיר מה יועיל בקשתו מהם. ועוד רואני כי שמעו לקולו ואמרו נשאתי פניך וגו', ואם לא נתחייבה מבלי בקשתו של לוט אין להם רשות להשחיתה:

אכן יתבאר הענין על דרך אומרם במסכת שבת (י:): ישובתה של צוער נ"א שנה ושל סדום נ"ב וכו' ע"כ. וכפי זה דן לוט לפניהם כי עדיין לא נשלמה סאתה, והן אמת כי ישתנה הדין (ב"ק ס). בין קודם שניתן רשות למחבל לאחר שניתן וכו' שהגם שעדיין לא נשלמה סאתה אף על פי כן בין שניתן רשות למשחית אין לה זכות להמלט מהדין, וכפי זה הדבר תלוי ביד המשחית, לזה נתחכם לוט ושאל הדבר ממנו וקבל דבריו ואמר נשאתי פניך וגו', ותמצא שתכף הלך לו לוט מצוער כי ידא שהגיע זמן תשלום פורענותה:

בראשית פרק-כ

ב ויאמר אברהם אל שרה. כאן לא צוה לה שתקדים לומר היא, כמעשהו ברדתו למצרים, כי שם מקום הכיעור והיא פלא ביניתם ביופיה, מה שאין כן בגרר, ולזה תמצא שאמר לו אבימלך מה ראית כי עשית את הדבר הזה מה שלא שאלו בסדר זה פרעה, כי מקומו של אבימלך לא היו כעורים ויש ביניהם יופי ולא תתפלא שרה ביופיה כל כך, ולזה תמצא שהסכים עליו שיגור במגורתו מה שאין כן פרעה:

ג הנך מת על וגו'. פירוש חייב אתה מיתה אשר לקחת והיא וכו', פי' אחר שאני מודיעך שהיא בעולת בעל. אבל אם לא הודיעו הגם שהיה עושה מעשה לא יתחייב מיתה כי בן נח שבא על אשת איש בשוגג בחושבו כי היא פנויה פטור, וכמו שכתב רמב"ם בפ"י מהל' מלכים. עוד יסבול הכתוב על זה הדרך הנך מת וגו' אשר לקחת והיא בעולת בעל פירוש הגם שידעת שהיא בעולת בעל, וכפי זה יתחייב כפי הדין. אלא שאחר האמת מהאמור בענין נראה כי לא ידע שהיא בעולת בעל:

ד ואבימלך לא קרב אליה וגו'. יתבאר על דרך מה שכתב רמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור ועל אשת ישראל אפילו שלא כדרכה חייב, לזה נתחכם מחשש שיהיה דין שרה דין אשת ישראל ולא קרב כל עיקר:

הגוי גם צדיק וגו'. צריך לדעת כוונת אומר הגוי, עוד אומרם גם צדיק, עוד אומרם תהרוג, ולא כן משמע מדברי ה' שאם ישיב האשה ולא יקרב עליה אינו בן מות:

אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות סד). בפסוק (מ"א כ"ב) ישובו איש לביתו בשלום, שאמר בשלום כאומרם על המת, והגם שלא מת אדם זולת אחאב מלך ישראל ואמר לשון מיתה על כל העם, הראת לדעת כי צרת המלך היא צרת כל העם ומן הראוי לצדד שלא תבא רעה על המלך הגם שיתחייב על מעשהו לצד הגעת הרע לכללות העם, והוא מה שמתמיה באומרם הגוי פירוש יחס עצמו לגוי לטעם הנזכר, גם צדיק שבערך היותו צדיק אפילו פרט אחד לא יעות האל משפט להרוג צדיק אחד, וטעם אומרם כן להיות שהבין בדברי ה' כי נחלטה הגזירה עליו למות כאומרם הנך מת בהחלט על האשה אשר לקחת פירוש שכבר לקחת על הלקיחה לבד, וטען הלא הוא צדיק כי אינו חייב מיתה על הלקיחה כיון שלא קרב אליה ואפילו שלא כדרכה כמשפט עריות ישראל הרי הוא צדיק וצדיק בדינו. והוסיף עוד לומר שהגם שהיה בא עליה הוא פטור שהרי בן נח שבא על אשת איש שוגג פטור והוא שוגג הוא כאומר הלא הוא אמר לי אחותי היא:

או אפשר שהבין במאמר ה' כי הוא ידע שהיא בעולת בעל ואמר כי לא כן הוא הלא הוא אמר לי וגו':

ה **ואומרו בתם לבבי וגו'** נתכוון להשיב לחששת שהיא אשת איש ובעלה הוא אדם אחר ומה הרויח באומרו אברהם עליה אחותי היא לזה אמר **בתם לבבי וגו'** חשבתי שפנויה היא ואין לי משפט מות. ואומרו **ובנקיון כפי** נתכוון לשלול משפט מות מדין גזל דאמרינן בסנהדרין ופסקה רמב"ם בפ"ט ז"ל בן נח חייב על הגזל וכו' וא' הגזל וכו' או גונב נפש ע"כ ולא דווקא גונב והוא הדין גזל דביפת תואר נאמר דין גונב נפש בברייתא (שם) ויפת תואר גזולה היא לא גנובה ולרבותא כתב רמב"ם גונב, וכן כתב הכסף משנה, ואם כן מעת שלקחה אבימלך נתחייב מיתה, לזה אמר **ובנקיון כפי** כי ברצונם חשבתי שיהיה הדבר ולמעלה תחשב לאחיה שנשאה מלך:

ו **ויאמר אליו האלהים וגו'.** הסכים לו על דבריו כי לא נתחייב מיתה על אשר עשה כי בתם לבבו, אך על נקיון כפים לא הסכים ואולי שהגם שהוא לא גזל עם כל זה אלמות המלכות היה באמצעות, והגם שאינה גזילה שיתחייב עליה עם כל זה נקיון כפים אינו. או לצד שבדברי ה' לא היה מקום לטעות בו אלא אבימלך היה מצדד כל צדדי הספיקות לזה לא הוצרך לומר לו ובנקיון וגו':

ואומרו ואחשוך וגו'. נתכוון לפרש לו כוונתו כי מה שאמר לו הנך מת וגו' לא על מה שעבר אלא אם לא יחזור [בן] ויקרב אליה ימות ולזה התרה בו קודם וחשך אותו במה שהודיעו כי היא בעולת בעל:

מחטוא לי. ופי' לי שהגם שאם לא היה מודיעו והיה נכשל לא היה החטא מחייבו מיתה לאבימלך אף על פי כן לגבי האלהים יש לו דבר הקפדה בין לסיבת המעשה שישכב אשת איש והיא זימה ועוד לצד שרה ואברהם שגנאי הוא להם והם ידידי עליון לזה דקדק לומר תיבת לי:

ואומרו על כן וגו' פי' לצד היות הדברים בסדר זה הוא שבאתי להודיעך למנוע עצמך ממנה אבל זולת זה פי' שאם היית יודעה בעולת בעל ולקחת אותה הייתי הורגך שהקדוש ברוך הוא דן על מחשבות גוים הרעה ומצרפה למעשה. ולדבריהם ז"ל (רבה נב) שאמרו מלאך דחפו מעליה ידויק הכתוב על נכון אומרו **לא נתת לנגוע אליה:**

ז **ועתה השב אשת וגו'.** אומרו **כי נביא הוא פי' כי נביא הוא האיש שזו אשתו,** כי עדיין לא ידע בפי' שאשת אברהם היתה, כי בדבריהם לא הוזכר הבעל וכמו שכתבנו למעלה, ובאומרו נביא הוא ידוע שהוא אברהם כי אין נביא זולתו בימים ההם:

עוד ירצה כי נביא הוא וידע שהגם שנסתרה היא לא נטמאה:

עוד ירצה על זה הדרך כי נביא הוא ובזה יתפלל בעדך ותועיל תפלתו והוא אומרו וחיה:

ט **ויאמר לו מה עשית וגו'.** צריך לדעת כוונת אומרו **מה עשית,** ואם רוצה לומר מה המעשה הרע שעשית לנו היה לו להקדים מה חטאתי לך. אולי שרמז באומרו מה עשית לנו קודם מה חטאתי לך לרמוז לו מה טובה עשית לנו וגמלתיך רעה שבעד זה הבאת וגו', והכוונה להיות שאין אדם מתחייב רע בעולם כמשלם רעה תחת טובה, לזה רמז לו שלא יספיק עשותם לו לאברהם רעה לעשות להם מה שעשה שרצה לאבדם מן העולם ואין מציאות רע בעולם שיהיה זה תשלומו כאומרו מעשים אשר לא יעשו וגו' זולת אם קדם לעשות להם טובה והם גמלוהו רעה, וכל הכתוב הוא דברי תוכחה על מה שעשה:

י **ויאמר אבימלך.** להיות שפסוק ראשון הוא תוכחה וקבלנות ודיבור זה הוא שאלה לדעת טעמו כי ודאי לא נתכוון להרע אלא טעמו כמוס עמו לזה ייחד אמירה בפני עצמו ששאלו מה ראית וגו':

יא **כי אמרתי וגו'.** זו תשובה לאומ' מה ראית, ואומ' **רק וגו'** לצד שאמר אליו אבימלך ואם חששת להם שאין להם יראת אלהים אם כן (למה) לא תחוש שיהרגו אותך ויקחו את אשתך ממך ולא יחושו לאיסור אשת איש, לזה אמר רק מיעוט לומר שחוששים הם ליראת אלהים להקל חומר הדבר על ידי שיהרגוני, פירוש כי אם לא יהרגוהו על כל ביאה וביאה יתחייבו מיתה ויש עונש מרובה וגם ימותו כל הבא עליה לזה יתחכמו להרוג את אברהם ואין כאן אלא עונש עון אחד ואדם

אחד, ומה גם אם יהרגוהו הרבה בני אדם כאחד יש בזה צד פטור ולזה חש ואמר אחותי. ובזה השיב על שלא הודיעו שהיא אשתו:

יב **וגם אמנה אחותי וגו'.** כאן חייב אברהם לאבימלך ומלט עצמו גם מהתרעומת שנתרעם וקבל עליו מה עשית לנו וגו', ואמר **וגם אמנה אחותי** וגו' וכי אמרתי שאינה אשתי להתרעם עלי שהתעיתי יראי אלהים. אני אמרתי אחותי ויכולה להיות אחותי ואשתי ועליכם לשאול אם היא אשתי הגם שאמרתי אחותי, שיכול אני לקרא לה אחותי ואין בזה החלט שאינה אשתי למי שיהיה ירא וחרד מחטוא לאלהים, ואולי לצד טענה זו הרגיש אבימלך כי האמת עם אברהם ויתן לו מתנות טובות. גם נתכוין לבל יחשדוהו במוציא שקר מפיו והצדיקים חוששין לכיעור ולדומה לו:

יג **ויהי כאשר וגו'.** כאן בא לתת טעם לדברו הראשון שאמר אין יראת אלהים כי יאמר אליו אבימלך מה ראית במקום שחשדת אותם שאין להם יראת אלהים, לזה אמר כי תקנה זו שתקן לומר אחותי לא לסיבת המקום ההוא לבד אלא בדרך כלל תקן זה לחשש מקום שאין בו יראת אלהים וספק זה לא יצתה ממנו גרר שהגם שאין לה חזקת אין יראת אלהים יודה שאין לאברהם בה חזקה שיש בה יראת אלהים ומעתה נסתתמו טענות אבימלך:

יד **כי עצר וגו' על דבר וגו'.** פירוש שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה, הרי שעקר היה בימים ההם, וגם לגלות כי תועיל תפלת אברהם לפקוד עקרות והועילה גם על עצמו ונפקד. גם להודיע כל המתפלל על חבירו והוא צריך וכו' הוא נענה וכו', ולזה סמך לפסוק זה פסוק וה' פקד את שרה. והגם שכבר קדמה ההבטחה, אם אינו ענין הסמיכות לגופו תנהו לענין לזולת, ועיין בפ' פסוק שאחר זה:

בראשית פרק-כא

א **וה' פקד וגו' כאשר אמר.** פי' לא לצד שהתפלל על אבימלך ומטעם כל המתפלל על חבירו וכו' וזולת זה לא היה נפקד וזה ימעיט ח"ו ההבטחה שאמורה בתחיילת הפרשה אלא כאשר אמר:

עוד לעולם כי תפלתו על אבימלך הוא דבר המעמיד לפקידת שרה והבטחתו יתברך היתה שיתן לו בן והזמין לו ה' מצוה שסגולתה שיפקד ובזה נתקיימה הבטחתו והוא אומר **כאשר אמר** פירוש ולצד האמירה שאמר ה' הוא שנזדמן לו הדבר ונפקדה, כי כשירצה ה' להיטיב יזמין המצוה שסגולתה היא הטובה המבוקשת. ותמצא שקודם הבטחת הפקידה כבר נזדמן לאברהם מעשה פרעה שהוא בדומה למעשה אבימלך ולא עצרו ה' לפרעה כדי שיתפלל עליו אברהם וזה לך האות למה שפירשנו:

ויעש ה' וגו' כאשר דבר. טעם שכפל לומר ויעש וגו', יכוין לפי דבריהם ז"ל (תנחומא) בפסוק כעת חיה ששרט לה המלאך שריטה בכותל כשיגיע השמש למקום זה ולשרה בן, והוא שהודיע הכתוב שנתקיים מאמר המלאך הדובר אליה בדקדוק הזמן:

עוד יכוין הכתוב ע"פ מה שפירשתי בפסוק (לעיל י"ח י') בן לשרה אשתך שבא מצד הנקובא ולסיב' זו הוצרך לעקידה, וידוע הוא כי זו היא סיבת מיתת שרה, ולפי מה שכתבתי כי הקפיד ה' על צחיקת שרה וקיים הגזירה שלא תלד שרה אלא בן מסטרא דנוקבא כאומר (לד י"ז י"ט) אבל שרה אשתך יולדת, לזה אמר **ויעש ה' לשרה כאשר דבר** וידוע הוא כי הדיבור קשה והוא שלא ילדתו שלם בשלימות הצריך ונתגלגלו הדברים ונפטרה שרה מסיבה זו. ולדרך זה קיום ההבטחה על השריטה ששרט לה המלאך נרמזה בפסוק שאחרי זה דכתיב למועד אשר דבר אתו וגו':

ב **ותהר ותלד שרה לאברהם בן.** אמר ותהר יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ר פנ"ג) בית מטרוון לא היה לה, לזה מודיע כי היה נס גם בהריון. ואומר **לאברהם** רמז בן זה לאברהם ולא ישמעאל לאברהם כי לא יקרא שמו בן אברהם דכתיב (כ"א י"ב) כי ביצחק יקרא לך זרע. והגם שמצינו שאמר הכתוב (ט"ז ט"ו) ותלד הגר לאברהם בן, שם נקרא שמו אברם אבל אחר שנעקר שם אברם שלא יזכר עוד שם זה עליו אלא אברהם ישמעאל אין לו ליקרא בן אברהם. ואולי כי לזה הקורא לאברהם אברם עובר בעשה (ברכות יג) טעם הקפדתו יתברך כי כשיקרא לו אברם מיחס אליו

ישמעאל לבן וה' אמר כי ביצחק יקרא לך זרע ואין זה אלא כשיעקר שם אברם, וטעם זה אינו ביעקב לזה הגם שנקרא ישראל אין קפידא שיקרא יעקב. ועיין מה שכתבתי בפסוק (לקמ' לה) לא יקרא וגו' ותמצא טעם אחר:

לזקניו טעם ההודעה גם אומרו **לזקניו** ולא אמר לזקנתו, למה שכתבנו כי היה חסר בעת הלידה נפש מעולם העליון להוליד ולא היתה לו אלא מעלמא דנוקבא יכוין הכתוב כי ילדה אז וגם ילדה בו הכנת לידה אחרת לזקנה שנית של אברהם כי יש לך לדעת כי מן ההחלט הוא להשיג אדם בעולם הזה דבר חדש אם לא יקדים הכנת המקבל כידוע לחכמי אמת ואם לא היתה ליצחק אלא הנפש שמעלמא דנוקבא והיה חסר הכנת הקבלת נפש מעלמא דדכורא לא תועיל לו העקידה וזה הוא שדקדק לומר **ותלד** וגו' הודיע שילדה לב' זמני זקנתו הא' הוא עת לידתו והב' היא הכנה לעת זקנה אחרת של אברהם שהוא זמן העקידה. או ירמוז **לזקניו** זקנתו וזקנת אשתו על דרך אומרו אחרי בלותי וגו' ואדוני זקן:

ג **בנו הנולד לו אשר וגו'**. פירוש להיות שיש לו בן אחר שהוא ישמעאל לזה אמר הנולד לו לדבר הנאות לו להקראות עליו לתכלית תאותו מה שלא אמר הכתוב כן בלידת ישמעאל. ואומר **אשר ילדה לו שרה** רמז למה שהיו מתפללין תמיד אברהם היה אומר כל הזרע שלי יהיה מצדקת זו ושרה גם היא וכו', כנגד תפלתה אמר ילדה לו, וכנגד תפלתו אמר שרה:

עוד ירצה לתת טעם לקריאת שמו יצחק לצד שילדה הזקנה לזקן, וכן הוא אומר (פסוק ו) צחוק עשה לי וגו':

יא **על אודות בנו**. פי' לבל יצא לתרבות רעה וישתקע באמונות רעות בצאתו מבית אביו וסוף כל סוף בנו הוא:

עוד ירצה **על אודות בנו** אשר ייחסה אותו שרה להגר כאומ' האמה ואת בנה וגו' בן האמה, ובא הקב"ה והצדיק דברי שרה ואמר לו כל אשר וגו' שמע בקולה ואל תחשוב אותו בנך והוא אומרו **על הנער** וגו' עקר לו שם בנו ואמר לו כי ביצחק יקרא לך וגו' ובן זה על שם אמו יקרא, והוא אומרו **וגם את בן האמה** וגומר. ותמצא שחזר אברהם והודה לדבריה דכתיב וישכם אברהם וגו' ואת הילד וגו' ולא אמר ואת בנו כי העיד הכתוב על אברהם:

יד **על שכמה ואת הילד**. פירוש גם אותו שם על שכמה להיות שלא היה רוצה לצאת מבית אביו לזה עקדו כילד ושמו על שכמה וגירשה:

כד **ויאמר אברהם אנכי וגו'**. פירוש יש להשיבך על טענתך שאמרת כחסד וגו' אלא שאני חפץ בדבר אשבע:

עוד ירצה להיות שרצה להוכיחו על אודות באר המים כאמור בסמוך חש שיחשוב שמשיבו לסתור חסדו ולבלתי ישבע, לזה הקדים לומר **אנכי אשבע** ואחר כך הוכיחו על וגו':

עוד יכוין לומר **אנכי אשבע** פי' על עצמו, לא ארע לך וגו', ונתכוין לשלול חיוב בנו:

או ירצה כי הוא ישבע וישביע בניו על ג' דורות אלו, והניקוד יוכיח:

כז **ויאמר אבימלך וגו' וגם אנכי וגו'**. צריך לדעת למה חזר לומר וגם אנכי:

יראה בדקדוק עוד אומרו **לא ידעתי מי עשה** וגו' למה לא הספיק לומר לא ידעתי והדבר מובן שחוזר לדברי אברהם:

אכן הכונה היא שהוא ידע שגזלו מאברהם באר המים אבל לא ידע מי ומי הגוזלים, ומעתה יאמר אברהם שעליו היה לבקש מי ומי עושי רשעה, לזה השיב שגם אברהם עשה שלא כהוגן שלא הודיע הדבר למלך, והיה יושב ומצפה קבלת אברהם ואז היה עושה לו דין, ולצד שאברהם לא

החשיבו גם הוא לא ידע, והוא אומר **וגם אנכי לא שמעתי** וגו' פי' לא בקשתי לדעת ונשאר מושלל הידיעה עד היום שהודעתני אתה:

בראשית פרק-כב

{א} **ויהי אחר הדברים וגו'.** פי' הדברים האמורים למעלה מהענין שכמה הרפתקי שעברו עליו עד שנפקד בבן לעת זקנתו, וגם הבטיחו ה' כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר שהיה יצחק גדול כאומר ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים ובשנה ראשונה שירד לפלשתים נולד יצחק הא למדת כי גדול היה. ובאמצעות הקודם יהיה גודל הנסיון מופלא בין בבחינת אברהם שאחר כמה הרפתקי קדמו לו עד שנפקד ואחר כמה הבטחות מה' כי ביצחק יקרא זרעו הוא אומר לו שיקרבהו ולא הררה בלבו, בין בבחינת יצחק שהגם שהיה גדול כנשמע מפסוק הסמוך ויגר וגו' הא למדת שגדול היה ולא עכב. גם נתכוין לומר **אחר הדברים** שבזה יוצדק לומר לו את בנך את יחידך ולא קודם הדברים הנאמרים בסמוך שהרי היה לו ישמעאל ואינו יחידו:

והאלהים נסה וגו'. אמר והאלהים בתוספת וא"ו ותוספת ה' לומר מלבד נסיונות שקדמוהו הוסיף לנסותו בגבורת הדין נסיון עצום:

ויאמר אליו אברהם. טעם הקריאה, להודיעו קודם כי בא האלהים לשאול ממנו דבר גדול, והבין אברהם ואמר אליו **הנני** פי' הריני מוכן לכל אשר תאמר אלי:

{ב} קח נא. פי' תיכף ומיד בלא שאלת זמן ואף זה מהנסיון שלא ישאול ממנו זמן כמעשה בת יפתח (שופטים יא) שרצה אביה להעלותה עולה ושאלה ממנו ב' חדשים וגו':

עוד רמז לו שיקח את שרה בדברים להתרצות אליו להוליכו עמו, וכן אמרו ז"ל (תנחומא) כי כל אותו הלילה היה אברהם מפיס לשרה להסכים עמו שיוליכנו ללמדו תורה עד אור הבוקר:

עוד ירמוז על יצחק שיקחהו בדברי רצוי שהרי לא נתנסה כל ימיו וצוה ה' שיקחהו בדברי טעם ולהכניס בלבו מעלת הדבר אם יקרב עולה לה':

את בנך וגו'. כאן רמז לג' אהבות שחייבה תורה לכל איש ישראל לאהוב הבורא ברוך הוא בכל לב ובכל נפש ובכל מאוד (דברים ו, ה) בכל לב אין לך דבר שחביב בלב אדם כאהבת הבנים והוא אומר **את בנך**. וכנגד בכל נפשך אמר **את יחידך** וכיון שאין לו אלא הוא הוא הנפש כי מי שאין לו בנים חשוב כמת. וכנגד ובכל מאודך אמר **אשר אהבת** פי' אותו אהבת יותר מכל קנייניך וכל קנייניו כנגדו אין ואף על פי כן העלהו לי וגו'. ונתכוון ה' לפרט כל זה להודיעו שהגם שישנו אצלו בכל ההדרגות אף על פי כן חפץ ה' שיקריבהו לו לעולה:

{ג} וישכם אברהם בבוקר. טעמו של אברהם משום שאמר הכתוב (ויקרא ז לח) ביום צוותו וגו' להקריב וגו' ואמרו ז"ל (זבחים צח.) שאין מקריבין בלילה ולזה הלך בזמן שהוא כשר להקריב שאם יזדמן לו המקום לא יהיה חסר זמן. והגם שהנבואה גם כן היתה ביום ולא היה לו להתעכב עד יום מחר, אולי שלא היה זמן באותו יום להכין וללכת אל המקום אשר אמר לו ה', גם לדבר לשרה בדרך שלא תרגיש בדבר, ולא מפני התרשלות ח"ו, והעד וישכם אברהם בבוקר:

{כ} ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד וגו'. טעם סיפור זה, גם טעם אומר **אחרי הדברים** כי אין לו קשר לידת האמורים מצד מה שקדם, זה הוא להודיע שנולדה רבקה בת זוגו של יצחק. וטעם עד עתה ולא קודם כבר הקדמנו כי היה מסטרא דנוקבא ולא היה לו נוקבא עד אחר העקידה שנתעברה בו נפש הזכר אחר הדברים האלה ויוגד לאברהם וגו' **ובתואל ילד את רבקה** וגו', זה הוא עיקר הסיפור. וטעם שהוצרך הכתוב לכתוב כל סדר הנולדים מנחור גם מפלגשו ראומה ללא דבר. דע כי כשתנוצץ נפש צדיק מופלאת בעולם הזה או צדקת כרבקה אם כל זרע הקדושה, לצד מה שקדם מהתערובת מבחינות הרע מסיבת חטא אדם הראשון אשר דבק בו רע וטוב בעונות, ימצאון בשכונתה נפשות גדולות מחלק הקליפה ובעמדה יעמודו עמה ובצאתה לעולם יצאו כולם בשכונתה וכל אחד הכיר בחינתו, רבקה האיר אורה בקדושה וזולתה כמוץ יסוער, ולזה הודיע הכתוב כל האומות שיצאו מנחור שבתוכם היתה מרגליות טובה רבקה אמנו ע"ה: